

Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 130-летию С.Сейфуллина = С.Сейфуллиннің 130 жылдығына арналған халықаралық ғылыми - практикалық конференциясының материалдары. - 2024. – Б.IV. - Б. 30-33.

ӘОЖ 93: 9 - 05 (574) (045)

ҚАЗАҚТЫҢ БАТЫР ҰЛДАРЫ: АРОН НУТУШЕВ (АТАБЕК) ПЕН БОЛАТ АТАБАЕВ

*Аскарова Т., 1 курс студенті,
С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті
Астана қ.*

Мен бұл тақырыпты таңдаған себебім – Арон Атабек пен Болат Атабаев сынды тұлғалар жайлы көп айтылмайды. Алайда олар шын мәнінде қазақтың нағыз батырлары. Олар қазақ халқының мүддесін қорғап, өз пайдасын ойламай, халықтың мұң-мұқтажын қорғауға өмірлерін арнады.

Бұл тақырыптың өзектілігі өте жоғары. Бүгінгі таңда тарихи тұлғаларды танып-білу өте маңызды, әсіресе тұлғатану мәселесі аса өзекті. Біріншіден, бұл тұлғалар туралы ақпарат өте аз, себебі оларды билік қудалады, сол себепті олардың есімдері көп айтылмайды. Екіншіден, жалпы тұлғалар тарихы – маңызды тақырып. Тұлғаларды зерттеу арқылы жастарды отансүйгіштікке, елді сүйуге тәрбиелей аламыз. Арон Атабек пен Болат Атабаев – нағыз жастарға үлгі боларлық тұлғалар.

Біздің бірінші кейіпкеріміз – ХХІ ғасырдың айбынды қайраткерлерінің бірі Арон Атабек. Оның есімі қазақ халқының еркіндігі мен құқықтарын қорғаумен, әділетсіздікке қарсы батыл күрес жүргізуімен танылды. Арон Атабек 2006 жылы Алматы қаласында Шаңырақ оқиғасы кезінде халықты қорғап, сол үшін ұзақ мерзімге түрмеге қамалды. Ол өз өмірін әділдікке арнап, қазақ қоғамына еркіндік идеяларын таратып, халқына адал қызмет етті [1].

Арон Атабек 1953 жылы 31 қаңтарда Оңтүстік Қазақстан облысында дүниеге келген. Ол қазақтың қоғам қайраткері, ақын, жазушы және саяси диссидент ретінде танылды. Бала кезінен әдебиетке, мәдениетке және тарихқа қызығушылық танытқан Арон Атабек өзінің шығармашылық жолын ерте жастан бастады. Оның поэзиясы мен прозасы қазақ халқының ұлттық санасын оятуға, еркіндікке шақыруға арналды. Арон Атабек - Қазақстанның белгілі диссиденті, ақын және саяси қайраткері. Ол Қазақстанның тұңғыш президенті Нұрсұлтан Назарбаевпен бірге желтоқсан оқиғасына қатысқан жастар – желтоқсаншылармен кездесуге қатысқан болатын. Бұл кездесу барысында Атабек президент Назарбаевтан 1986 жылғы Желтоқсан көтерілісінде қаза тапқан қазақ жастарын еске алу үшін 1 минут үнсіздік жариялауды талап етті. Бұл қадам оның әділдікке деген талпынысын және қазақ жастарының ерліктерін ұмытпауға деген ұстанымын көрсетті. Ол

Желтоқсан оқиғасына қатысқан жастардың ерлігін құрметтеуді және олардың рухын мәңгі есте сақтауды талап етті [2].

1989 жылы Арон Атабек «Жерұйық» ұлттық ұйым, 1990 жылы «Алаш» партиясын құрады, бірақ биліктің қудалауына ұшырап 1991 жылы Мәскеу қаласына көшеді. Ол жерде ол Алаш партиясының үні Хақ газетін баспадан шығарады, алайда 1992 жылы наурыз айында өз пәтерінде тұтқындалып көшіп кетуге мәжбүр болады. Осы жылдың сәуір айында ол сол кездегі Азербайджан президенті Абулфаз Элчибейдің шақыруымен Баку қаласына отбасымен бірге көшіп барады, ол жерде түріктілдес халықтарының біріктіру жолында көптеген жұмыстар атқарады, «Түркістан» атты түрік халықтарының бірлігін насихаттайтын ұйым құрады. Азербайджанда Арон Атабек саяси босқын ретінде өмір сүріп, Түркістан идеяларын дамытуға талпыныстар жасады, өз сөздерінде осы аймақтың тәуелсіздігі мен бірлігі туралы идеяларды жиі қозғаған. Түркістан — бұл тек қана Қазақстанды емес, бүкіл түркітілдес елдерді қамтитын үлкен мәдени және тарихи ұғым. Ол Қазақстан тәуелсіздігінен кейінгі жылдары түркі халықтарының мәдени, саяси және экономикалық ықпалдастығын нығайтуды мақсат тұтқан ұйымдар мен қозғалыстарға қолдау білдірген. Бірақ 1993 жылы Азербайджан президенті болып Гейдар Алиев сайланғаннан кейін Баку қаласынан кетуге мәжбүр болады [3].

Арон Атабек 1980-1990 жылдары тәуелсіздікке қол жеткізуге ұмтылған қоғам қайраткерлерінің қатарына қосылды. Ол қазақ халқының ұлттық тәуелсіздігі, мәдени және рухани еркіндігі үшін күресті. Оның саяси көзқарастары негізінен әділдік, еркіндік және қазақ халқының өзін-өзі анықтау құқығына бағытталды. Ол Қазақстандағы билік құрылымдарын қатты сынға алып, әділетсіздікке қарсы шықты.

Арон Атабек 2006 жылғы Алматыдағы Шаңырақ оқиғасынан кейін кеңінен танылды. Алматы қаласының Шаңырақ ықшамауданында халық пен билік арасындағы қақтығыс орын алып, билік жергілікті тұрғындардың үйлерін заңсыз салынған деп бұзуға әрекеттенді. Атабек сол кезде халық жағына шығып, олардың баспаналарын қорғау үшін күресті. Бұл оқиға Қазақстандағы әлеуметтік және саяси әділетсіздіктердің ашық көрінісі болды. Шаңырақ оқиғасы нәтижесінде Арон Атабек 18 жылға бас бостандығынан айырылды. Ол "тәртіпсіздіктерді ұйымдастырды" деген айыппен сотталды. Атабек бұл айыптауларды мойындамаған, ол өз әрекеттерін халықтың құқықтарын қорғау үшін жасалған әділетті күрес деп санады. Оның сотталғаны қоғамда үлкен резонанс тудырды және Қазақстандағы адам құқықтарын қорғау мәселелерін көтерді [4].

Арон Атабек 2006 жылы түрмеге түскеннен кейін де өз күресін тоқтатпады. Ол шығармашылық жолын жалғастырып, өлеңдер жазды, мақалалар мен хаттар арқылы өз ойын білдірді. Атабектің поэзиясы қазақ халқының ұлттық сана-сезімін оятуға, рухани тәуелсіздікке шақыруға арналды. Оның «Түрме хаттары» атты жинағы халық арасында кеңінен танымал болды. Түрмеде отырып, Атабек өзінің азаматтық құқықтары мен еркіндігі үшін күресін жалғастырды.

2006 - 2021 жылдар аралығында Арон Атабек өмірінің 15 жыл түрмеде өткізіп, денсаулығы күрт нашарлайды. Осыған байланысты 2021 жылдың 1 қазанында тұтқыннан босатылады, бірақ ауыр халде ауруханаға түседі. Түрмеден шыққаннан кейін небәрі екі айға жуық уақыт өткеннен кейін, яғни осы 2021 жылы, 24 қарашада Алматы қаласындағы ауруханалардың бірінде қайтыс болады (*қосымшаны қараңыз!*). Оның өлімі қазақ халқы үшін ауыр соққы болды. Атабек қазақ халқының еркіндік пен әділдік үшін күрескен нағыз батыр тұлғасы ретінде тарихта қалды. Оның шығармашылығы мен саяси күресі қазақ халқының ұлттық рухын оятуға, оның болашағы үшін күресуге үлкен үлес қосты.

Арон Атабектің поэзиясы мен прозасы қазақ халқының ұлттық санасын оятуға, еркіндікке шақыруға арналады. Оның шығармалары ұлттық рухты оятуға үлкен ықпал етті. Атабектің өмірі тек саяси белсенділікпен шектелмей, оның әдебиетке қосқан үлесімен де ерекшеленеді. Өзі диссидент, ақын ретінде халықтың мұңын жырлап, саналы азаматтарды әділетке шақырды. Арон Атабек қазақ халқының мүддесін қорғауда ешқашан қаймықпаған қайраткер ретінде тарихта қалды [5].

Екінші кейіпкеріміз – Болат Атабаев, атакты режиссер, драматург және қоғам қайраткері. Ол қазақ театр өнерін жаңа белестерге көтеріп, ұлттық мәдениетіміздің дамуына үлкен үлес қосты. Болат Атабаев қазақтың мәдениетін әлемге танытып, өз спектакльдері арқылы халықты отансүйгіштікке, әділеттілікке тәрбиеледі.

Ол 1952 жылы 15 мамырда Алматы қаласында дүниеге келген. Ол қазақ театрының режиссері, драматург, мәдениет қайраткері және қоғам белсендісі ретінде кеңінен танылды. Болат Атабаевтың шығармашылығы қазақ халқының мәдениетін дәріптеуге, ұлттық құндылықтарды сақтауға және қоғамдағы өзекті мәселелерді көтеруге бағытталды. Атабаевтың өнері әрқашан халық мүддесіне арналды. Ол – қазақ театрының дамуына ерекше үлес қосқан тұлға. Ол бірнеше театрларда жұмыс істеп, қазақ мәдениетін әлемдік деңгейде танытуға үлкен үлес қосты. Атабаевтың қойылымдары ұлттық құндылықтарды дәріптеуге, қазақ халқының тарихы мен мәдениетін сақтауға бағытталды. Оның спектакльдері қоғамдағы маңызды мәселелерді ашық көтеріп, халықтың санасына үлкен әсер етті [6].

Болат Атабаев саяси белсенділігімен де танымал болды. Ол Қазақстандағы әлеуметтік әділетсіздіктерге қарсы шығып, демократиялық құндылықтарды қорғауға атсалысты. 2011 жылы Жаңаөзен оқиғасынан кейін Атабаев ашық түрде халықтың мүддесін қолдады және билікті сынға алды. Осы әрекеті үшін оған да қысым көрсетілді, бірақ ол өзінің саяси көзқарастарынан бас тартпады. Атабаев қоғамдағы әділетсіздіктерге қарсы күресті театр арқылы жалғастырды. Ол өзінің қойылымдарында сөз бостандығы, адам құқықтары және әділдік сияқты өзекті мәселелерді көтерді. Оның саяси белсенділігі мен шығармашылығы қазақстандық қоғамға үлкен әсер етті [7]. Болат Атабаев 2021 жылы 29 шілдеде қайтыс болды. Оның өлімі қазақ қоғамы үшін үлкен қайғы болды. Атабаевтың мәдениет пен саясаттағы еңбегі қазақ халқының ұлттық санасын оятуға және рухани жаңғыруға қосқан

үлесі ретінде есте қалды. Ол да қоғамдағы әділетсіздікке қарсы шығып, белсенді азаматтық ұстанымымен ерекшеленді. Ол шығармалары арқылы саяси және әлеуметтік мәселелерді көтеріп, қоғамды ойландыруға ықпал етті [8].

Арон Атабек пен Болат Атабаев – Қазақстанның заманауи тарихында еркіндік, әділдік пен ұлт мүддесі үшін күрескен батыр тұлғалар. Олардың өмірі, күрескерлігі мен шығармашылығы Қазақстанның саяси және мәдени өмірінде ерекше орын алады. Бұл тұлғалардың тағдыры қазақ халқының еркіндікке ұмтылысымен тығыз байланысты. Арон Атабек – ақын, жазушы және саяси белсенді, ал Болат Атабаев – театр режиссері, драматург және қоғам қайраткері. Екеуі де билікке сын айтып, қазақ халқының құқықтарын қорғап, өз өмірлерін сол күреске арнады. Бұл баяндамада олардың өмірі мен қызметі, күресі мен шығармашылығы жан-жақты қарастырылып, қазақ тарихындағы рөлі талданады [9].

Қазақстанның тарихында ұлттық сана мен ұлттың дамуына, тәуелсіздік үшін күреске өзін арнаған көптеген тұлғалар болған. Олардың қатарында Арон Атабек пен Болат Атабаев ерекше орын алады. Бұл екі тұлға ХХІ ғасырда қазақ халқының мәдениеті мен саясатының дамуына үлкен ықпал етті. Арон Атабек пен Болат Атабаевтың өмір жолы күрделі әрі қайшылыққа толы болды, олар өз заманының батырлары болды. Бұл баяндамада олардың өмірі мен күресі терең талданып, сол арқылы олардың қазақ қоғамындағы орны ашылады.

Арон Атабек пен Болат Атабаев – қазақ халқының еркіндігі, әділдігі және рухани байлығы үшін күрескен батырлар. Олардың қызметі тек саяси және мәдениет саласымен шектелмей, Қазақстанның рухани және әлеуметтік өміріне терең ықпал етті. Атабек пен Атабаевтың ерліктері мен шығармашылық еңбектері қазақ халқының ұлттық мұрасының ажырамас бөлігі болып табылады. Олардың аты мәңгі ел есінде сақталып, болашақ ұрпаққа үлгі болады. Арон Атабек пен Болат Атабаев – қазақ халқы үшін ұмытылмас тұлғалар. Олардың ерлігі мен еңбектері болашақ ұрпаққа үлгі болып, ұлттық рухты сақтау мен дамытудың негізі ретінде есте қалады.

*Ғылыми жетекші – тарих ғылымдарының докторы, профессор Қ.Ж.
Нұрбай*

Әдебиеттер тізімі

- 1 Атабек, А. *Ұлт тағдыры және еркіндік*. Алматы: Жазушы.
- 2 Атабек, А. *Қазақ рухының күресі*. Астана: Әдебиет.
- 3 Баймұратов, Қ. *Қазақстанның саяси күрескерлері*. Алматы: Ана тілі.
- 4 Абдрахманов, Қ. *Қазақ диссиденттерінің тағдыры*. Астана: Рухани жаңғыру.
- 5 Самалбеков, С. *Желтоқсан оқиғалары*. Алматы: Тәуелсіздік.
- 6 Ақылбеков, Е. *Жаңаөзен оқиғалары: Қоғамдық пікір және БАҚ*. Алматы: Кітап.

7 Қуанышбеков, Д. *Атабаев Болаттың шығармашылық жолы*. Алматы: Өнер.

8 Таласбеков, А. *Қазақстанның тәуелсіздік кезеңіндегі қайраткерлер*. Алматы: Тарихи мұра.

9 Рахметова А. *Арон Атабек және Болат Атабаев: мәдениет пен саяси белсенділік*. Алматы: Зияткер.